

Kóházi-Kis Margit:
PÓSA LAJOS PEDAGÓGIAI IDŐSZERŰSÉGE*

Pályakezdő pedagógusként köszönöm a lehetőséget, és a megtiszteltetést, amiért itt lehetek Önök között. Hálával tartozom, nagymamámnak, hogy megismertette velem Pósa Lajos műveit, és Kun Miklós Jenőnek, hogy rávilágított: nem akármilyen kincseket dédelgetek.

Pedagógusként hiszem és vallom:

a gyermekkorban megszerzett tudást – érthetünk ezalatt szellemi, fizikai, lelki kincseket – egész életében megőrzi és életútján hasznosítja a gyermek. Ezért is van kiemelt feladata a nevelőnek, a tanítónak, az óvodapedagógusnak, és minden szülőnek.

Hogy Pósa Lajos miért pótolhatatlan az irodalomban, arról már szóltak, és remélem egyre többen fognak még róla beszélni. Hogy miért pótolhatatlan a pedagógiában, arról én szeretnék néhány szót szólni.

Előadásomat három fejezetre tagoltam:

- I. Pósa Lajos műveinek időszerűsége
- II. Pósa bácsi a NAT alatt
- III. Szellemi kincseink megőrzése, és hatásuk- a jövő nemzedékre

I. Pósa Lajos műveinek időszerűsége:

„Vigyázzatok, szülők, vigyázzatok tanítók, tiszta szívvel, éles szemmel nézzetek meg mindent, amit a gyermeknek nyújtotok, hogy a bimbót ne érje dér. Maradjon a tavasz-tavasznak, napfényes madárdalos kikeletnek, kék ibolyás rétnek csevegő pataknak.”¹

Pósa Lajost idéztem, a Hogyan kell írni a gyermekeknek c. tanulmánya nyomán, mely 1890-ben jelent meg. "Maradjon a tavasz- tavasznak, vigyázzatok, a bimbót ne érje dér"

Szegény jó Pósa Bácsi biztosan látja odafentről, mennyire aktuálisak most is a 120 évvel ezelőtt papírra vetett sorai (sőt élete munkája is), s ha tehetné, még nagyobb igyekezettel őrizné a gyermekek tiszta szívét és lelkét.

De ne legyünk romantikusak. Molnár V. József a néplélek-kutató azt mondja a gyermekekről:

„Eleink azt tartották, hogy a kisgyermek hétesztendő koráig Isten tenyerén él, minden lényegi tudást tőle kap és amikor az Istentől kapott tudást a gyerek valósítja, amikor a gyerek játszik, akkor szent révületben teszi, Isten tenyerén.... Minden gyerekkel Isten megújítja velünk a szövetségét...”²

Pósa bácsi is így, Isten tenyerén élt, írt és alkotott, gyermekek ezreinek, az elhivatott nevelőknek legnagyobb öröme. Ő is tudta, a nevelés nem létezhet lelki építés nélkül. Minden írásában szem előtt tartotta a Bibliai Igét:

„Engedjétek hozzám jönni a kisgyermeket, és ne tiltsátok el tőlem őket, mert ilyeneké az Isten országa.”³

A gyermek értelméhez az utat szívükön keresztül, lelküket nemesítve találta meg.

Gömörben született, a Nagy László által Isten áldotta írónak nevezett Pósa Lajos. Ő volt az, akinek megadatott úgy a gyermekhez, úgy a gyermek nyelvén szólni, hogy az minden erőltetés és minden kényszer nélkül szívébe zárja meséit, verseit és megtanulja szeretni az irodalmat, a természetet, hazáját és az Isten által teremtett világot. Ő volt az a költő, sőt méltán mondhatjuk nemzetnevelő, aki nemcsak a tanításhoz, de a neveléshez is gyönyörű és természetes „eszközöket” adott.[key-4]

1 Pósa Lajos: Hogyan kell írni a gyermekeknek Magyar Szalon 1890/12. szám, 139. old

2 Égi Élő Igazság c. filmből Molnár V. József

3 Márk Evangéliuma 10.14 Biblia Kálvin János Kiadó, Budapest, 2000

A NAT irányelveiben nagyon keveset szól a gyermekek lelki fejlődéséről. Hogy miért fontos a tárgyi, az anyagi tudás mindannyian tudjuk és tudomásul vesszük. A nevelők tudják, hogy a gyermek nem nevelhető csak tárgyasult, anyagi légkörben, szíven és lelkén keresztül vezet út az igazi tudáshoz, ahogyan ezt Karácsony Sándor kötetében is tanulmányozhatjuk.

A lélek nemesítése az egyetlen esély arra, hogy megelőzzük a „modern” világban elrejtett veszélyeket, hogy felvértezzük gyermekeinket, felkészítsük őket az előttük álló hármastól a helyes választásra.

A pedagógia egyik legmeghatározóbb nézete a gyermekből való kiindulás elve: mindig azt és úgy közvetítse a tanító, ami a gyermeket érdekli, kíváncsiságát felkelti és ezen keresztül fejleszti, kompetenciáit, bővíti ismereteit, gazdagítja a világról alkotott képét.

A tanítónak tehát a gyermek szívéhez, a gyermek nyelvén kell szólania: „Az Ő szemével nézzetek, az Ő szívével érezzetek.”⁴ Engedjétek szabadjárá kíváncsiságát és képzeletét, „legyen szabad neki jó hat éves gyerekeknek lennie és ne kényszerítsétek semmi más muszájra.”⁵ [key-5]

Az iskolában a sikeres, eredményes motivációhoz, otthon a gyermek érzelmi világának fejlődéséhez szükséges a mese, mesélés, és mint később hallani fogjuk a vers- a szavak zenéje.

Rohanó világunkban azonban mind kevesebb és kevesebb idő jut a családra és egyre több és több feladat hárul az iskolákra és a nevelőkre. Sajnos kiüresedik a család, egyre nagyobb a szülőkön a stressz és ne higgyük, hogy ez nem csapódik le gyermekeinken. A nevelést idő és energia hiányában megoldja a „villanypásztor”, egyre nagyobb teret kap a számítógép és a televízió, s ennek hatását már az iskolákban is tapasztalhatjuk.

A bizalom bizalmat szül, a törődés-törődést, a megbecsülés-megbecsülést, a szeretet-szeretetet. A tanítónak így hát pótolni kell azt, ami hiányzik a gyermek növekedéséhez, hogy a jövő nemzedék emberségesebb, élhetőbb világot „teremtse”.

Egy új tudomány – a mesepszichológia – kutatásaival igazolja majd az ősi tudást, hogy gyógyít a mese, a mesélés, s emellett a tanítás legfontosabb eszköze, gondoljunk csak a népmesékre, La Fontaine meséire, vagy Heltai Gáspár fabuláira. Pósa Lajos művei pedig már csak hangulatuknál fogva is olyan légkört teremtenek, ami nem tud mást közvetíteni, mint a leglényegesebbet, a szeretetet.

A következő pár percben arról beszélek, hogy hogyan segíthetné elő a Nemzeti Alaptanterv által kitűzött nevelési célokat Pósa Lajos gyermekirodalma.

„A Nat olyan iskola működését segíti megvalósítani, amelybe a demokratizmus, a humanizmus, az egyén tisztelete, a lelkiismereti szabadság, a személyiség fejlődése, az alapvető közösségek (család, nemzet, az európai nemzetek közössége, az emberiség) együttműködésének kibontakoztatása, a népek, nemzetek, nemzetiségi, etnikai csoportok és a nemek egyenlősége, a szolidaritás és a tolerancia értékei alapján szerveződnek a tanítási-tanulási folyamatok”[key-1]

Mindezen értékek megtalálhatók a Pósa irodalomban, így könnyedén alkalmazhatók az iskolai oktatási folyamatokban. Lássuk hogyan.

II. Pósa Bácsi a Nat alatt

A pedagógia egyik szép és nagyszerű feladata a gyermek felkészítése az életre, az élethosszig tartó tanulás megalapozása, az ehhez tartozó kompetenciafejlesztés. Ahhoz azonban hogy mindezeket elérjük, rá kell világítanunk a tanulás, az ismeretszerzés szépségeire. Ez nem lehet másképp, csak ha engedjük kibontakozni a kíváncsiságot, felkelteni a gyermek érdeklődését. Az isko-

4 Hogyan kell írni a gyermekeknek

5 Karácsony Sándor

lás korú gyermek képzeletvilágát még betölti a játék és a mese, manapság pedig mindezt a technika világa biztosítja nekik. Ennek is helye van az iskolában, ugyanakkor éppen az előbbieket miatt kiemelt feladat az anyanyelvi nevelésen belül az olvasás megszerettetése, a könyvek megismertetése, irodalom iránti kíváncsiság felébresztése. Mindez pedig olyan írók műveivel érhető el, akik nem csak érdekes témával, de irodalmi értéket is hordozó kifejezőmódjukkal és igényes tartalmukban megfelelnek a nevelés kívánalmainak. A mai széles tankönyv választék mellett, azt gondolhatjuk, a szebbnél szebb és színesebb kiadványok között nincs nehéz dolga egy tanítónak a választásban, de ez sok szempontból nem így van.

A felnőttek képesek kiválasztani a médiavilág által rájuk ontott információk közül az esztétikus, a kulturált tartalmakat, a gyerekeknek azonban meg kell tanítani az anyanyelvi kompetenciákon keresztül az életben való eligazodást.

Elgondolkozhatnánk, miért nem szerepel iskolai kiadványban az alábbi vers:

*Ha van egy jó könyved:
Sohase vagy magad;
Elhagyottan is
Hű barátod marad.*

*Mindig beszél hozzád:
Vigasztal, fölemel,
Csüggedő lelkednek
Szárnyakat is nevel.*

*Csendes magányodban
Csengő forrás fakad...
Ha van egy jó könyved:
Sohase vagy magad.⁶*

Ne gondoljuk, hogy a költészetnek és az irodalomnak csak az anyanyelv elsajátításában van szerepe. A kisiskoláskor, az első év, van, akinek még a második év eleje is arról szól, hogy beleszokjanak egy új világba, megtanulják a „felelős, szabálytartó” feladatmegoldást, fegyelmelni saját kis világukat. Mindezt megkönnyítheti a mesék, verses mesék feldolgozása.

A mesélés helyzeténél fogva is biztonságérzetet ad a gyermeknek, csökkenti a szorongást feloldja, segít feldolgozni a feszültséget, nagyobb gyermekeknél az önismereti játékok alapja lehet. Maga a mesélő és mesehallgató szerep, akár felcserélve is a tanár-diák közti bizalom megteremtésének egyik eszköze.

A mesék pszichológiai hatásai befolyásolják, pedagógiai szerepüket is. A jó nevelő tudja, hogyan hat növendékeire a mese, kinek mi a legkedvesebb meséje, melyik szereplő áll hozzá a legközelebb, s ugyanúgy, mint a képzőművészet, a mesehallgatás, a mese eljátszása gátlásokat és szorongást képes feloldani. A gyermek szívesen veszi magára egy-egy szereplő alakját, képzeletben barátokat teremt és az életben lezajlott eseményeket képzeletvilágában oldja meg. Sok esetben teljesen azonosulnak így egy mesehőssel, ezért nem mindegy milyen történetet mesélünk el nekik.

A mese már kisgyermekkorban elősegíti:

– a szocializációs folyamatok, társadalmi szabályok és elvárások elsajátításának menetét, mert a mesehős útja során a cél eléréseért vívott küzdelemben kiállja a próbák sorát és választ jó és rossz

6 Pósa Lajos: Hegedűszóban szép mese
<http://www.posalajos.com/lapok/tartalomjegyzek/posaversek/gyermekversek/index.html>

út között, s közben betart írott és íratlan szabályokat. S a mesék hősei nemcsak vakmerőek, vagy bátrak. Pósa Lajos mesehősei, gyönyörű verses meséiben – pl. Gyűrű, szelence, virág – kitűnnek a mesevilágból olyan szempontból is, hogy hősei felvértezettek a hűség és a hit pajzsával, nemcsak vakmerőek, vagy bátrak.

– a helyes értékrend, magatartási, szabályok, kulturált viselkedés mind, mind szerepelnek a főhős jellembeli tulajdonságait elemezve. A helyes cselekedet jutalma a mesei dicséret és elismerés: „Jól van, jól van szegénylegény, Ember vagy, azt látom”. [key-3] A mese után szinte észrevétlen megbeszélhetjük, mitől ember az ember. S ha utána így dicsérjük meg a tanulót: Jól van, jól van, Szabó Pisti, Ember vagy, azt látom! El sem gondolhatjuk, milyen büszke érzéseket és milyen megbecsülést adunk a tanulónak ezzel.

– a társadalom újratermeléséhez szükséges motívumok is olyan költői nyelvezettel, olyan szeretettel vannak ábrázolva, hogy ilyen szellemiségben nem lehet másként a munkáról beszélni csak, mint egy értékes hivatásról példa erre A kis balta c. mese, vagy a Tiszta szívvel c. vers:

„Mit ér a szó, ha nem hallom benne
A szív dobogását!
Mit ér a tett, ha nem érzem benne
A lélek jóságát.”⁷

– a sokat vitatott nemi szerepek, az óvodákban felháborodást keltett minisztériumi előírás érvei szertefoszlanak, ha elmondunk egy magyar népmesét, vagy az azt feldolgozó verses mesét tanulóinknak. Azokban a mesékben, ahol természetes a főhősnek (ebben az esetben lány) a női hivatását teljesíteni pl: 12 fekete varjú, vagy ahol a királyfi keresi a párját és ezt mondja:

„Szebbnek kell lennie Minden élő lánynál, — De mit ér a szépség, Ártatlanság nélkül Angyali jóság is Ragyogjon szemébül.”⁸ [key-5] Nem lesz kérdés hogy mi egy fiú, és mi egy lány természettől adatott szerepe.

– a környezet, a fenntartható fejlődés fontossága, az Élet szeretete és megbecsülése mind-mind szerepel műveiben „mit otthonról hozott reggel, megosztotta az Öreggel”⁹ [key-3], olyan hangvételen ahol a legalapvetőbb, mindent átható érzés a megbecsülés és a szeretet legyen szó a legapróbb bogártól a legvénebb anyókáig.

A szociális és állampolgári nevelés kompetenciáinak gyökere megtalálható ezekben a mesékben, mert játszva dolgozhatja fel, szívébe zárva sajátítja el a gyermek az empátia, az egymás megértése, az elfogadás alapjait.

A mesét megtanítva, előadva, szereplő cserékkel eljátszva több nézőpontból is megfigyelhetünk egy-egy szereplői jellemet, így átérezheti a tanuló a másik személy jelentőségét. Több szempont megértése után megítélheti a helyes és helytelen, igaz és hamis cselekedet közti különbséget. Felismerheti önmagában az értékes tulajdonságokat, s ha önmagát megismeri, tisztában lesz képességeivel megtalálja helyét a világban, képes lesz tisztelni és elfogadni az őt körülvevő világot, megbecsülni környezetét.

Pósa Lajosnak az idézett meséken kívül számtalan remek verses meséje van, ami ilyen tanulságokhoz vezet, s tudom hihetetlenül hangzik, de mindez benne rejlik a mesékben. A magyar népmesékben gyökerező verses meséi, a nemzettudatot és a hazaszeretetet erősítő versei mind-mind

7 Pósa Lajos: Tiszta szívvel

8 Pósa Lajos: Egyszer egy királyfi

9 Pósa Lajos: Abroszka, báránka, botocska

hozzájárulhatnak európaiságunk megbecsüléséhez. Amennyiben ismeri és tudja egy gyermek nemzete történelmét, úgy lesz képes belehelyezni magát az egyetemes történelembe is. Csak a nemzeti önismeret vezethet el bennünket európai azonosságtudatunkhoz. A gyermekeink még mernek nagyok lenni, először csak tündér királyfik, majd olyan nemzeti nagyjainkkal azonosulhatnak mint Széchenyi vagy Kossuth, ha teret adunk, hogy megszeressék őket. S mindez nem az ötödik osztályban gyökerezik, hanem a hazaszeretre nevelésben.

– az egészséges életmódra nevelés is az Élet megbecsülésével kezdődik és ez az érzés áthat minden Pósa verset szóljon az óvódás vagy iskoláskorú gyermeknek egyaránt. Remélhetőleg sok kisgyermek ismeri majd a következő kis verset is:

*Aranyad, ezüstöd
Lehet garmadával:
Százannyi sem ér föl
Egy kis tudománnyal.¹⁰*

III. Szellemi kincseink hatása a jövő nemzedékre

Összegzésképpen elmondhatom, igenis helye kell legyen az iskolákban Pósa Lajos műveinek, s ha hivatalos kiadványokban még nem is kap elég helyet, bűvópatakként terjedni fog, mert a nevelői társadalom érzi szükségességét. Tudjuk a Nat által meghatározott célokat, melyben minden pedagógusnak van feladata, mindig az adott tanórán, és a tanórán kívül folyó munkájához igazítva. Az erkölcsi ismeretek:

- a családi és közösségi kapcsolatok elmélyítése,
- az előítéletek megszüntetése,
- a testi és lelki egészség megőrzése,
- a bűnmegelőzés,
- a drog prevenció,
- a fogyasztóvédelmi nevelés

úgy oldhatók meg, ha a gyermek természetéhez szólva játékosan, meséken és verseken keresztül oktatjuk őket a Valóra.[key-1]

Pósa Lajos verseit áthatja a szeretet és béke, nyugalom árad még azon soraiból is, melyben a bűnös büntetéséről ír. Műveit olvasva az ember megbizonyosodik egy végső rend létezéséről, s olyan világot idéz elénk, amelyben a mesehős hittel és hűséggel felvértezve indul útnak, s minden mozzanatában a Jóisten támogatja.

Hiszem és vallom, hogy csak ez a hűség az, amely elvezetheti gyermekeinket egy szebb jövő felé. Ez a hit az, amely új országot építhet.

S mindez a nevelésben dől el.

* Elhangzott 2010. 04. 16.-án, Hódmezővásárhelyen, a Pósa Lajos születésének 160.évfordulójának tiszteletére rendezett szakmai konferencián. Az előadás szövegét szerző – aki Nagykőrösön élő tanítónő – szíves hozzájárulásával közlöm (KMJ)

Referenses

[1] Pósa Lajos: Hogyan kell írni a gyermekeknek Magyar Szalon 1890/12

[2] Nagy László: Pósa Lajos gyermekversköltészete

[3] Szenczi Árpád: Neveléslélektani-alapkérdések Eötvös József Könyvkiadó 2004 Budapest

[4] Nemzeti Alaptanterv

www.okm.gov.hu/kozoktatas/nemzeti-alaptanterv-nat/nemzeti-alaptanterv

Az idézett verses mesék az alábbi könyvekben olvashatók:

[5] Pósa Lajos: Arany mesekönyv, Táltoskönyvek Kiadó, 2009

[6] Pósa Lajos: Ezüst mesekönyv, Táltoskönyvek Kiadó, 2009

[7] Pósa Lajos: Egyszer egy királyfi, Hunikum Kiadó, Budapest